stwa, a do pewnego stopnia klasycznych tekstów literackich i ich interakcji. Tym samym recenzowana książka jest dobrym studium do lepszego zrozumienia, tego co się wydarzyło podczas pierwszej i drugiej wojny czeczeńskiej przy jednoczesnym spojrzeniu na aspekty pozakulisowe, czyli nie czysto wojenne, lecz przedstawienie w jaki sposób mogły być motywowane decyzje dotyczące podjęcia walki Rosjan z Czeczenami. Autorka chciała, aby czytelnik jak najwięcej dowiedział się o tym, jak Rosjanie przedstawiali naród czeczeński i oceniali, aby uzyskać powszechną aprobatę wobec swoich działań względem Czeczenów i przekonania ich, iż władze rosyjskie podjęły w tym kontekście słuszną decyzję, jakimi były konflikty z Czeczenami.

Warto zastanowić się nad polskim przekładem niniejszej pracy, albowiem ma ona istotny wkład w literaturę przedmiotu, która dotyczy nie tylko Czeczenii, Kaukazu, ale także Federacji Rosyjskiej. Również byłaby pomocna dla studentów rosojznastwa, stosunków międzynarodowych czy nauk politycznych, a nawet dziennikarstwa i komunikacji społecznej, gdyż w pracy autorka zawarła szereg wiadomości, informacji prasowych, które mogą być przydatne w interpretowaniu przez studentów na kierunku dziennikarstwa. J. Williams podjęła próbę analizy przekazu rosyjskich polityków odnoszących się do kwestii czeczeńskiej a to również może być pomocne i swoistym ułatwieniem w kontekście lepszego zrozumienia pojawienia się

animozji pomiędzy Czeczenami a Rosjanami nie tylko od strony czysto wojennej i militarnej, ale także w formie komunikacji werbalnej zawartej m.in. w listach, rosyjskiej prasie, oświadczeniach, wywiadach, których autorami byli rosyjscy politycy wypowiadający się w kontekście wydarzeń w Czeczenii (pierwsza i druga wojna czeczeńska oraz czas międzywojenny) i Czeczenii, jako podmiotu administracyjnego.

dr Kamil Pietrasik
członek Towarzystwa Azji
i Pacyfiku
kamilpietrasik@interia.pl

Waldemar J. Dziak, Krzysztof Sajewski, Korea Północna. Wewnętrzne wektory trwania [North Korea. Internal vectors of duration / Северная Корея. Внутренний векторы продолжительности], Wydawnictwo Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2016, ss. 322

Państwo Korei Północnej od wielu dekad budzi zainteresowanie nie tylko wśród polskiej opinii publicznej czy środowisko akademickie, ale również na całym świecie. Kraj ten jest w realizacji polityki niezmiennie od praktycznie jego powstania (lata 50. XX wieku). Zaś przego-

towania do sukcesji Kim Dzong Una po śmierci swego ojca na przywódcę Korei Północnej rozpoczęto już w 2010 r. Jednak w polskiej literaturze przedmiotu nie ma praktycznie zbyt wielu studiów, przyczynków oraz naukowej monografii, która poruszałaby problematykę Korei Północnej po śmierci Kim Dzong Ila i przyczyn oraz skutków konsekwentnej polityki wewnętrznej i zagranicznej przez Kim Dzong Una. Jedną z takich opracowań podejmujących powyższą problematykę jest publikacja naukowa Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk autorstwa wybitnego znawcę problematyki północnokoreańskiej prof. Waldemara Jana Dziaka i Krzysztofa Sajewskiego z recenzją naukową prof. dr hab. Kazimierza Starzyka. Głównym celem omawianej książki, jak podkreślają jej autorzy we wstępie było poszukanie odpowiedzi na następujące pytania:

- Dlaczego reżim komunistyczny w Korei Północnej nie upadł?
- Dlaczego Północ nie weszła na drogę reform?
- Dlaczego reżim nie wykazuje większej predylekcji do zmian, nawet powierzchownych, tkwiąc ciągle w starych, skostniałych strukturach?

Autorzy pokusili się o postawienie tezy, która mówi, iż: Korei Północnej nie powinno się traktować jako jedno z wielu państw realnego socjalizmu, a partii rządzącej jako typowej partii komunistycznej. Praca podzielona jest na 12 części. Wraz ze wstępem, biblio-

grafią oraz ze streszczenia w języku angielskim (*summary*) i indeksu osób, a także aneksu. Praca bogata jest w obszerny aneks (liczący 78 stron).

W pierwszej części *Kulturowo-cywilizacyjne uwarunkowania koreańskiej rewolucji*, autorzy „przenieśli się” do czasów praktycznie starożytnych, gdzie starali się przedstawić wpływ cywilizacji konfucjańskiej na koreańską kulturę oraz system wartości, który sięga czasu przed naszą erą. Czytelnik również dowiaduje się o uwarunkowaniach idei konfucjanizmu w Korei ale także w sąsiednich Chinach. Jest to o tyle istotne, albowiem w zamyśle autorów chodziło o to, aby lepiej i dokładniej poznać zasady funkcjonowania społeczeństw azjatyckich, w tym koreańskiego. Idee te są do dziś praktykowane i pielęgnowane w Korei Północnej, a poprzez to następuje szacunek do starszego oraz powoduje po części dziedziczenie władzy w tym kraju. Autorzy wzmiankowali, iż państwo konfucjańskie można zaliczyć do kategorii „państw na wpół religijnych”, a także prawo konfucjańskie z założenia miało być państwem silnym, mobilnym ze sprawnie działającym aparatem biurokratyczno-administracyjnym, silną, oświeconą kadrą zhierarchizowanych urzędników, odpowiadających kilkudziesięciu urzędniczym rangom. Reasumując należy stwierdzić, iż niniejsza pierwsza część ma formę wprowadzenia w sposób szczegółowy i skrupulatny, który ma być sposobem na lepsze zrozumienie tego co się dzieje w wewnętrznej i zagranicznej polityce

realizowanej przez dzisiejszego przywódcę północnokoreańskiego oraz jego poprzedników. Druga część jest najkrótszą, liczącą 8 stron, gdzie autorzy dalej kontynuują wątek historii konfucjanizmu tudzież wpływu na naród koreański i chiński, a także w prawidłowy sposób obrazują to na przykładzie aktywności politycznej Kim Ir Sena i Kim Dzong Ila. Rozdział trzeci skupiony został na wyjaśnieniu na kanwie wydarzeń autentycznych procesów tworzenia się władzy Kimów. Autorzy sugerują, iż decyzja o wyniesieniu na tron Kim Dzong Una – nie podważa fundamentalnych zasad konfucjańskiego modelu sukcesji. Także dzięki wzmiankom autorów dowiadujemy się nieco więcej o bracie Kim Ir Sena, Kim Jong Ju, który miał być następcą brata, jeśli chodzi o przywództwo w Korei Północnej, a następnie poznajemy postać: Kim Dzong Nama, syna Kim Dzong Ila, który miał w planach wyznaczenia swego syna pierworodnego na objęcie po nim przywództwa politycznego w KRLD. Autorzy wymieniają szereg istotnych faktów z życia Kim Dzong Nama, które rzutowały w późniejszym czasie na to, iż to jego brat, Kim Dzong Un a nie on został namaszczonej przez swego ojca do sukcesji władzy w KRLD. Wskazanie przez Kim Ir Sena na Kim Dzong Ila, jako spadkobiercy po nim władzy, a także namaszczenie Kim Dzong Ila na swego następcę Kim Dzong Una było zgodne z nakazem tradycji konfucjańskiej, gdyż zachowano tutaj zasadę tzw. więzi krwi oraz wielkie wyprzedzenie

w czasie. Autorzy sugerują, iż na początku przywództwa politycznego Kim Dzong Una można było zaobserwować fakt, iż to nie on faktycznie rządził krajem, a jego wuj – Jang Sang Taek. Kolejna część omawianej pracy skupiona została wokół Początek niniejszej części, tak jak poprzednie, poruszają historyczne wątki i wpływy konfucjanizmu na KRLD, a także w dawnych Chinach. Autorzy zauważają, iż od lat sześćdziesiątych w KRLD do dziś, widoczny jest ogromny wpływ nauk konfucjańskich, jeśli spojrzymy na takie aspekty jak np.: wizja, strategia i plan wobec poddanych Kim północnokoreańskiego przywódcy, całego narodu i państwa. W omawianej części możemy odszukać spostrzeżenie, które mówi, że Kim Ir Sen w wymiarze ideologicznym stworzył system inny od: stalinizmu, maoizmu czy konfucjanizmu i tym samym jego model władzy nie jest tożsamy z: Stalinem, Mao i Konfucjuszem. Warto zaznaczyć, iż omówiona część *Państwo jako wielki zakład wychowawczy*, zawiera 46 stron i jest najobszerniejszym podjętym przez autorów wątkiem w tejże pracy. Kolejna część koncentruje się wokół idei izolacji KRLD na arenie krajowej i międzynarodowej. Przywołuje się, iż to nie jest *novum*, albowiem już w czasach historycznych taką politykę stosowały Chiny. Autorzy twierdzą, iż izolacja zewnętrzna w przypadku Korei Północnej była narzędziem do zapewnienia sobie przez władzę całkowitej kontroli nad ludźmi oraz ich podróżami, kontaktami z krajami na całym świecie. Nawet władza

północnokoreańska „odgradzała się” od europejskich krajów komunistycznych oraz Związku Sowieckiego. Prowadzi to do tego, iż naukowcy i społeczeństwo północnokoreańskie zdaniem N. Leviego, który przeprowadził rozmowy w 2007 r. nie wiedzą m.in. o: rozpadzie Jugosławii, amerykańskiej misji księżycowej czy egzekucji małżeństwa Ceausescu (s. 122). Następna część omawianej pracy skupiona została wokół kontroli politycznej, jaką realizuje się od niemal początku powstania KRLD. Chodzi tutaj o zrzeszanie się społeczeństwa północnokoreańskiego w różnych organizacjach, działających pod politycznym nadzorem partii komunistycznej, a nawet istnienie Organizacji Dziecięcej. Innym ważnym ciałem omawianego reżimu wschodnioazjatyckiego jest członkostwo w Partii Pracy Korei. Ma to na celu zdaniem autorów, nie pozostawienia jednostki samej sobie, albowiem „wszystko co dla niej robimy, robimy dla jej dobra, dla jej rozwoju (...)” (s. 130). Inny istotny poruszony wątek w tej pracy to próba spojrzenia na poziom militaryzacji i uwarunkowania armii koreańskiej i przedstawienia nakładów na ów formację państwowe, mimo, iż kraj ten należy do jednych z najbiedniejszych na świecie. Czytelnik dowiaduje się, iż KRLD może pochwalić się liczniejszą armią aniżeli: Rosja, Brazylia, Japonia czy Indonezja i jest tym samym czwartą pod względem liczebności żołnierzy. Zaś fragment *Wszechogarniający terror państwa*, nakreśla nam skalę realizowanego terrorku ze strony władz

północnokoreańskich wobec swoich obywateli. Miało to swoje oficjalnie teoretyczno-filozoficzne oraz ideologiczne uzasadnienia. Autorzy przedstawiają od początku istnienia KRLD, przyczyny oraz skutki stosowania represji wobec swoich obywateli, które można określić, jako dramatyczne w swoich następstwach. Autorzy nie zapomnieli w pracy o dokładnym wytłumaczeniu znaczenia przynależności do poszczególniej kasty społecznej. Czytelnik może dowiedzieć się, iż ten podział był powszechnie znany jeszcze zanim powstało państwo KRLD. Jako przykład podaje się czasy systemu rządów dawnych władców Korei, okupacji japońskiej 1910–1945, czy w czasach istnienia *Koguryo* (starożytne imperium: 37 p.n.e.–668). Następna część tej pracy to zaprezentowanie historii tudzież czasów obecnych stosowanego w KRLD, tradycjonalizmu. Dowiadujemy się m.in., iż: „Ukłonem w stronę tradycjonalizmu jest również podział kastowy, według stopnia wierności i poziomu zaszerzgowania w społeczeństwie” (s. 178). Dwa przedostatnie części omawianej pracy to: *Państwo należy do nas* (3 strony), gdzie autorzy postawili wg nich śmiałą tezę, która mówi, iż: „Kim Ir Sen i jego klan poszli dalej – rozwinęli projekt przekształcania państwa w prywatną własność” (s. 183). Na tychże trzech stronach, autorzy przedstawiają stwierdzenia, które mają być odpowiedzią na postawioną przez nich tezę i została ona zweryfikowana pozytywnie. Ostatnia część: *Nacjonalizm i rasizm*, to wątek w którym

można dostrzec, iż władza północnokoreańska uważa rasę koreańską za najlepszą i nieskazitelną i lepszą od innych ras, narodowości na świecie. W zakończeniu zaś autorzy mają nadzieję, iż podjęty przez nich problem badawczy został w sposób przejrzysty ukazany tak jak powinien. Stawiają wiele pytań na które odpowiedź przyniesie dopiero przyszłość i rozwój sytuacji w KRLD. Obecnie trudno jest przewidzieć, jak potoczy się los wielu milionów obywateli Korei Północnej lub jaki będzie koniec przywództwa Kim Dzong Una.

Kończąc należy dodać, iż użyta bibliografia jest ważnym atrybutem tej publikacji, która zabiera ogromną ilość źródeł polskojęzycznych, anglosaskich a także koreańskich. Na uwagę zasługuje fakt wykorzystania „dobrodziejstw” prasy oraz czasopism w której przeważają wydania takich prestiżowych czasopism, jak m.in.: *East Asian Review*, *Foreign Affairs* czy *The Journal of East and West Studies*. Zwróćmy również na fakt wykorzystania informacji z: *Time Asia*, *The Washington Post* czy *The Washington Times*. Jeśli chodzi o źródła internetowe to autorzy mogą zaimponować czytelnikowi ilością wykorzystanych wiadomości zawartych na ośmiu anglojęzycznych stronach internetowych i zaledwie tylko na czterech polskojęzycznych. Praca może się spodobać czytelnikowi nie ze względu na wartość merytoryczną, ale również na przytoczone stwierdzenia, które mają określić Kim Ir Sena czy jego syna, Kim Dzong Ila. Takie jak np.: „Był dla nas Bogiem”, „był

najświętszym ze świętych” „przewyższał Chrystusa w miłości, przewyższał Buddę w życzliwości, Konfucjusza w zaletach i Mahometa w sprawiedliwości” – usłyszał jeden z autorów w Mangede (s. 19). Nawiązując do przytoczonych powyżej słów to należy podkreślić, iż istotnym elementem owej publikacji naukowej jest wartość przeprowadzonych wywiadów przez poszczególnych autorów, które są w prywatnym archiwum autorów. Udzielającymi wywiadu byli m.in.: północnokoreański przewodnik w Mangede (s. 19), przewodnik polskich wycieczek do Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej (s. 20), pracownik MSZ RP w Polsce (s. 25), dwóch Polaków, którzy odwiedzili mauzoleum w Pjongjangu (s. 25), dyplomata południowokoreański (s. 47) i dyplomaci ambasady KRLD w Warszawie (s. 62–63; 75; 121–122), czy polscy pracownicy naukowcy (s. 120; 121).

Walorem omawianej publikacji o Korei Północnej są niewątpliwie kolorowe zdjęcia, które przedstawiają aktualną sytuację w Korei Północnej a także w większości widocznego na nich obecnego przywódcę, który był przez wiele lat przygotowywany do skutecznej sukcesji po ojcu, Kim Dzong Un. Użyte fotografie pochodzą z pewnego źródła, jakim jest Koreańska Centralna Agencja Prasowa (*Korean Central News Agency* – KCNA), która jest w 100 procentach podporządkowana przez obecnego i poprzednich przywódców Korei Północnej. Zawarto w pracy łącznie 16 fotografii, które mogą mieć

istotny wpływ na jakość i wartość omawianej publikacji naukowej. Natomiast aneks, który jest dość obszerny podzielony jest na 6 załączników: *Przejawy kultu Kimów, Porównanie potencjału wojskowego Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej i Republiki Korei, Jang Sang Tek – studium przypadku, Przemówienie Kim Ir Sena Robotnicy całego świata, jednoczcie się!..., Przemówienie Kim Dzong Ila Partia Pracy Korei – Partia..., Przemówienie Kim Dzong Una Robotnicy całego świata, łączcie się!.* Omawiana książka jest godną polecenia w kontekście lepszego zrozumienia polityki wewnętrznej oraz zagranicznej realizującej przez Kim Dzong Una, a także stanowi ona znakomity materiał, przyczynek do dalszych dyskusji akademickich oraz badań naukowych poruszających kwestie związane z Koreą Północną, która jest jednym z zamkniętych krajów na świecie a także tak enigmatycznym i niebezpiecznym. Publikacja ma nie tylko zastanawiać, ale również pobudzać do refleksji nad polityką Korei Północnej, która niestety, ale nie zmienia się od wielu dekad i tym samym stanowi realne zagrożenie nie tylko dla regionu i takich państw, jak: Japonia, Korea Południowa, ale i całego świata.

dr Kamil Pietrasik
członek Towarzystwa Azji
i Pacyfiku
kamilpietrasik@interia.pl

Nicolas Levi, Edgar Czop, *Kim jest Kim Dzong Un?* [Who's Kim Jong-un? / Кто такой Ким Чен Ын?], Wydawnictwo Kwiaty Orientu, Skarżysko-Kamienna 2016, ss. 220

Książka stanowi ciekawą propozycję ujęcia tematyki funkcjonowania systemu politycznego jednego z państw regionu Azji Wschodniej, Korei Północnej. Nie będzie przesadą stwierdzenie, iż *casus* Korei Północnej od wielu dekad, a nawet lat jest obiektem multum badań naukowych, przyczynków do dyskusji akademickich oraz studiów nad fenomenem i funkcjonowaniem państwa północnokoreańskiego. Mamy do czynienia z wieloma książkami, monografiami wieloautorskimi w literaturze anglosaskiej, które poruszają kwestie północnokoreańską. Identyczna sytuacja ma miejsce na polskim rynku wydawniczym, jednak omawiana praca jest innowacyjna z wielu powodów. Między innymi porusza oprócz wątków historycznych również czasy teraźniejsze i skupia swą uwagę już nie na Kim Ir Senie czy Kim Dzong Ilu, ale przede wszystkim co sugeruje tytuł pracy na Kim Dzong Unie. Jest to *novum* o tyle, że na polskim rynku wydawniczym nie ukazało się dotychczas zbyt wiele prac poświęconych młodemu północnokoreańskiemu przywódcy. Praca składa się oprócz wstępu (czyli można zaliczyć: *Od autorów, Biografia? A może historia?* oraz *Uwaga metodologiczna*). Autorzy podzielili swą pracę na dwie obszerne części. Pierwsza część może nam sugie-